

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΑΣ
ΤΟΜΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΟΣΙΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΓΙΑΣ Θ. ΠΑΠΑΖΙΟΣ

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΟΜΕΝΟΝ

ΤΒΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΗΣ ΤΟΙ ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

LIBRAIRIE ET IMPRIMERIE
CI-DEVANT
E. J. BRILL.
LEIDE — 1904.

Ε.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Θ. ΠΕΤΣΙΟΥ

ΜΙΧΑΗΛ ΟΤΑΛΟΥΓΔΗΣ Ο ΕΦΕΣΙΟΣ

ΚΑΙ Η ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΦΕΣΟΥ

Ἐν τῷ ὅπ' ἀρ. 523 Ἀρουνδελιανῷ χώδικι τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου, περιέχοντι τὸ χρονικὸν τοῦ Κωνσταντίνου Μακασσῆ καὶ γεγραμμένῳ τῷ 1313, εὗρον σημειούμενα ἐν φ. 142^ο τάδε· Ἡ παροῦσα βίβλος ἐτελειώθη διὰ χειρὸς τοῦ ἐλαχίστου καὶ εὐτελοῦς ιερέως Μιχαὴλ τοῦ Λουλλούδη τοῦ ἀπὸ τῆς Ἐφέσου μετοικισμένου ὅντος ἐν τῇ τριεμεγίστῳ γῆσφι Κρήτῃ διὰ τὸ τὴν αὐτοῦ πατρίδα κρατηθῆναι ὑπὸ Περσῶν ἔτει ,ζωκα' ἵνδ. ια'. Ἐν δὲ φ. 143^ο - 145^ο ἔπονται «Τοῦ αὐτοῦ ιερέως στίχοι πρὸς τὸν προστάξαντα ταύτην τὴν βίβλον γράψαι εὐγενέστατον ἄρχοντα κύριον . . . μᾶς τὸν Γαλίδαν (;) ». Εἶνε δ' ἐν δλῷ οἱ στίχοι ἔξήκοντα καὶ δύο τὸν ἀριθμὸν, καὶ ἄρχονται μὲν διὰ τῶνδε·

Νότου βασίλισσα ποτὲ σοφίαν Σολομῶντος
ἔθαυμαζεν ἀκούουσα, λίαν ἔξεθαμβεῖτο.

τελευτῶσι δὲ ὡδε·

ἴδοὺ γάρ ἐπεθύμησα πάσας τὰς ἐντολάς σου,
ἔμε δὲ ζῆσον, ως φησὶ Δαυΐδ ὁ προφητάναξ.

Ο Μιχαὴλ Λουλλούδης οὗτος δὲν είνε καὶ ἄλλοθεν ἄγνωστος. Καὶ ως βιβλιογράφος μὲν ἔγραψε πρὸς τῷ εἰρημένῳ χώδικι τὸν ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων ὅπ' ἀρ. 2207 (Regius 2691), περιλαμβάνοντα ιατρικὴν συλλογὴν Παύλου

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΗΜΩΝ ΤΟΜ. Α'.

τοῦ Αιγινήτου. Έν φ. 216^a τοῦ κώδικος τούτου εὑρίσκεται τὸ σημείωμα τόδε· Ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον διὰ χειρὸς ἐμοῦ Μιχαὴλ τοῦ Λουλιούδη μητὶ φευραρίψ, ἵνδ. ιγ', ἔτους ,σωζ', ητοι τῷ 1299¹. Ως συγγραφέα δὲ γινώσκομεν αὐτὸν ἐκ τοῦ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης Cod. Hist. Gr. 122, ἐν ᾧ περιλαμβάνονται «Μιχαὴλ ιερέως τοῦ Λουλούδου τοῦ Ἐφεσίου στίχοι πρὸς δν τὴν παροσσαν βίβλον ἀντέγραφεν»².

Άλλὰ τὸ χυριώτατον περὶ τοῦ Ἐφεσίου ιερέως σημείωμα, διελαθόν καὶ τὸν Krumbacher, εἶναι τὸ περιλαμβανόμενον ἐν τῷ ὑπ' ἄρ. CCXCII κώδ. τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης, ἐν ᾧ περιέχεται ἡ Ιατρικὴ συγγραφὴ τοῦ Παύλου Αιγινήτου, ή; ἄλλο ἀπόγραφον εἶναι δὲ ἀνωτέρῳ μνημονευθεὶς παριστακός κῶδιξ. Ἐγειρεῖ δὲ τὸ σημείωμα τοῦ Μαρκιανοῦ κώδικος ὡδε· Ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον διὰ χειρὸς μου τοῦ εὐτελοῦς ἀραγρώστον καὶ αἰχμαλωτάτον Μιχαὴλ τοῦ Λουλιούδη τοῦ ἀπὸ τῆς Ἐφέσου μητὶ Αὐγούστῳ ἵνδ. δ', ἔτους ,σφ τεσσαρεκαΐδεκάτου, μετοικισμὸν (;) εὑρισκομέρου μου ἐν τῇ ρήσῳ Κρήτῃ διὰ τὸ τὴν ἐμὴν πατρίδα ὑπὸ τῶν ἀθέων αἰχμαλωτισθῆναι Περσῶν ἐν τῷ μητὶ Ὁκτωβρίψ κδ', ἵνδ. γ' ἔτους ,σφ τρικαΐδεκάτου, περσαρχοῦντος τοῦ Σάσα³.

Καὶ δὲ μὲν Πέρσης Σάσας τοῦ Λουλούδη εἶναι ὁ Τοῦρκος ἀμηρᾶς Γαζάν η Σατσάν-χάν⁴. Περὶ τούτου δὲ λέγει ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς⁵ τάδε· τὰ γὰρ περὶ Μαγγησίαρ καὶ Πριή-

¹ *Omont Fac-similés des manuscrits Grecs datés de la Bibliothèque Nationale du IXe au XIVe siècle.* Εἰςαγ. σ 14 καὶ Πίν. LXXII, ἵνα δημοσιεύεται πανομοιότυπον τῆς γραφῆς αὐτοῦ.

² *Kollar Ad P. Lambecii Commentariorum . . . libros VIII Supplémentum.* Ἐν Βιέννῃ 1790 σ. 694. *Krumbacher Byzantinische Litteraturgeschichte* σ. 774. Ἐλλ. μεταφρ. *Σωτηριάδεων Τόμ. B'* σ.748. Παρὰ τῷ *Krumbacher* φέρεται ἱστοριμένως δὲ ἀριθμὸς τοῦ κώδικος 106 ἀντὶ τοῦ ὄρθοῦ 122.

³ *Morelli Bibliotheca manuscripta Graeca et Latina.* Ἐν Βασιλίκῃ, 1802 Τόμ. A' σ. 168.

⁴ Πρβλ. *Hammer Geschichte des osmanischen Reichs* Τόμ. A' σ. 70. Ἐλλ. μεταφρ. *Κροκιδά* Τόμ. A' σ. 83.

⁵ Ἐκδ. Βάννης σ. 214, 19.

την καὶ Ἐφεσος φθίσας υφειλέτο οατράπης ἔτερος, δοῦρα Σασᾶρ. Πλείονα δὲ μανθάνομεν περὶ αὐτοῦ παρὰ τοῦ Παχυμίρους ἀγγέλλεται δὲ καὶ φῆμη προστρόκαιος, ὡς κατείληπται Ἐφεσος παρὰ τοῦ περσάρχον Σασᾶρ, δις γαμθρὸς ἀμα καὶ θεράπωρ τοῦ Καρμαροῦ Martaxion ὡς ἐκείνου μὲν ἐκ πολλοῦ ἀπεστάτησε, καθ' εἰαντὸν δὲ δυνάμεις ἄγων υπὲρ ἐκείνον ἐκραταιοῦτο. Καὶ δὴ προεάλω μὲν παρ' αὐτοῦ τὸ ἐκεῖσε τῷ Θυραίωρ φρούριον, λιμῷ πολυημέρῳ τοὺς ἐκεῖ παραστημένους ἐπεὶ δ' αὖθις ταῦτης χάρις τῆς αἰτίας εξ ὁμολογίας τοῦ μή τι τῷ ἀγηκέστωρ τοὺς ἀχθρώπους παθεῖν συγκατείληπται καὶ ἡ Ἐφεσος, σκεύη μὲν ἐκεῖτα τὰ τῷ ναῷ ἀφιερωμέρα τοῦ ἡγαπημένου τῷ Χριστῷ καὶ παρθένον, χρημάτωρ τε ἀπιστορ πλῆθος διεφορεῖτο, μετωκίζοτα δὲ καὶ οἱ πλείονες τῷ πολιτῶν ἐπὶ τῷ τῷ Θυραίωρ φρούριον, δέει τοῦ μή τι παθεῖν ἐκ δόλου τοὺς Περσάρχας ἄχαρι ἐπιθεμέρων ἐκείνων, ἡντι καιρὸς διδοίη. Ἀλλον δὲ πλείστονες ἔργον μαχαίρας ἐποίουν ἀρουκτὶ σφάττοτες¹. Τῶν δὲ μαρτυριῶν ταύτων εὑπρόσδεκτος συμπλήρωσις εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ ἐπιχωρίου Λουλλούδη μνεία τοῦ ἀκριβοῦς χρόνου τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῆς πατρίου Ἐφέσου, ἥτις εἶναι κατὰ τάνωτέρω ἡ 24 Ὁκτωβρίου 6813, ἥτοι 1304, πρὸς δὲ ἔτος συμπίπτει καὶ ἡ ἐν τῷ σημειώματι ἀναγραφούμενη τρίτη ινδικτιών. Κατὰ ταῦτα δὲ πρέπει νὰ ἐπανορθωθῇ ἡ χρονολογία ἡ φερομένη παρὰ τῷ Hammer² ἀποδεχομένω τὴν ἀλωσιν τῆς Ἐφέσου γενομένην περὶ τὸ 1307· τούτῳ δὲ ἀκολουθεῖ καὶ δὲ Wächter³.

Συνοψίζοντες δὲ τάνωτέρω περὶ τοῦ Μιχαὴλ Λουλλούδη, βλέπομεν αὐτὸν μέχρι μὲν τῆς ἐν ἔτει 1304 ἀλώσεως τῆς Ἐφέσου διατελοῦντα ἐν ταύτῃ τῇ πόλει, ἐν ἡ ἔγεινεν ἀναγνώ-

¹ Ἐκδ. Βόνης Τόμ. B' σ. 589.

² "Ενθ" ἀν.

³ Albert Wächter Der Verfall des Griechentums in Kleinasien im XIV Jahrhundert. Ἐν Ανφίζ. 1904 σ. 40 σημ. 2.

στης μεταξύ του έτους 1299, δτε γράφων τὸν ἐν Παρισίοις ἀποκείμενον κώδικα τοῦ Παύλου Αἰγινήτου δὲν φέρει ἀκόμη τὸ ἐπωνύμιον τοῦτο καὶ τοῦ 1305, δτε φητῶς λέγεται ἀναγνώστης ἐν τῷ Μαρκιανῷ κώδικι. Ἀλούσης δὲ τῆς πατρίδος ὑπὸ τῶν Τούρκων, μετωχησεν εἰς Κρήτην, ἐν ᾧ συναντῶμεν αὐτὸν ἡδη τῷ 1305 ὡς ἀναγνώστην καὶ ἀργότερον τῷ 1313 ὡς ἴερεα, καθ' ἀσυνάγεται ἐκ τοῦ Βιενναίου κώδικος. Ἀγνωστὸν δὲ είνε τὸ έτος τοῦ θανάτου αὐτοῦ.